

Damian Szacawa

Zielony sojusz pomiędzy Unią Europejską a Norwegią

24 kwietnia 2023 r. w Brukseli Unia Europejska i Norwegia podpisały porozumienie w sprawie utworzenia tzw. zielonego sojuszu, którego celem jest wzmocnienie wspólnych działań na rzecz klimatu i ochrony środowiska oraz szersza współpraca w dziedzinie czystej energii i transformacji energetycznej. Porozumienie świadczy o intensyfikacji dotychczasowej kooperacji w tym zakresie pomiędzy stronami, która przyspieszyła po inwazji Rosji na Ukrainę. By zrealizować ambitne cele dotyczące ograniczenia emisji gazów cieplarnianych (GHG) w 2030 r. o 55% w stosunku do poziomu z 1990 r., Norwegia musi istotnie zwiększyć wysiłki w wymiarze krajowym.

Stosunki klimatyczno-energetyczne pomiędzy UE i Norwegią. Współpraca pomiędzy Norwegią a Unią Europejską (w ramach Europejskiego Obszaru Gospodarczego) jest istotnym elementem polityki klimatycznej Norwegii. Państwo to jest stroną prawodawstwa UE dotyczącego przeciwdziałania zmianom klimatu. Obejmuje ono trzy akty prawne: unijny system handlu uprawnieniami do emisji (EU ETS), rozporządzenie w sprawie wspólnego wysiłku redukcyjnego w odniesieniu do emisji nieobjętych EU ETS oraz rozporządzenie w sprawie użytkowania gruntów, zmiany użytkowania gruntów i leśnictwa (LULUCF). Norwegia i państwa UE współdziałają na rzecz wspólnej realizacji zobowiązań wynikających z porozumienia paryskiego, zwłaszcza w zakresie redukcji emisji GHG z sektorów nieobjętych EU ETS (pochodzących m.in. z transportu, budownictwa, rolnictwa oraz gospodarki odpadami). Na mocy porozumienia z UE Norwegia przedstawiła w grudniu 2019 r. narodowy plan w zakresie ograniczenia emisji GHG.

Norwegia ma istotne znaczenie jako dostawca nośników energii do państw UE. Wzrosło ono szczególnie po inwazji Rosji na Ukrainę, gdy wiele państw UE rozpoczęło proces dywersyfikacji kierunków dostaw gazu ziemnego i ropy naftowej (zob. więcej: „Komentarze IEŚ”, nr 799). W 2022 r. Norwegia wydobyla 123,8 mld m³ gazu ziemnego, co stanowi istotny wzrost w porównaniu z produkcją na poziomie 115,3 mld m³ w 2021 r. Zwiększenie wydobycia wynikało głównie z wysokiego zapotrzebowania na ten surowiec w państwach UE i było następstwem wspólnego oświadczenia z 23 czerwca 2022 r., w którym zapowiedziano podjęcie działań w celu zwiększenia niezależności energetycznej i odporności państw UE na negatywne konsekwencje inwazji Rosji na Ukrainę. W wyniku tych działań udział Norwegii w dostawach gazu ziemnego do UE wzrósł odpowiednio z 25,8% w I kw. 2022 r. do 30,8% w IV kw. 2022 r. Tym samym Norwegia od II kw. 2022 r. jest największym dostawcą gazu ziemnego do państw UE, a od IV kw. 2022 r. drugim dostawcą ropy naftowej (po USA).

Ważnym elementem relacji pomiędzy Norwegią a UE jest także dialog energetyczny prowadzony od 2002 r., dotyczący transformacji energetycznej. W trakcie tego dialogu strony rozmawiają również o bezpieczeństwie energetycznym, o ochronie krytycznej infrastruktury energetycznej, łączącej złoża norweskie z Danią, Polską i innymi państwami Europy Środkowej (gazociąg Baltic Pipe), Niemcami (Europipe I i II oraz Norpipe), Belgią (Zeepipe I), Francją (Franpipe) i Wielką Brytanią (Langed i Vesterled), o rozwoju technologii wodorowej i morskiej energetyki wiatrowej, a także planie uniezależnienia Europy od rosyjskich paliw kopalnych REPowerEU i pakiecie „Gotowi na 55”.

Krótko- i długoterminowe obszary współpracy. W lutym 2022 r. przewodnicząca Komisji Europejskiej Ursula von der Leyen i premier Norwegii Jonas Gahr Støre ogłosili wzmocnienie współpracy między UE a Norwegią w zakresie klimatu, energii i przemysłu. W trakcie kolejnego roku strony prowadziły intensywny dialog w sprawie zapisów politycznych oraz konkretnych planów w obszarach takich jak energetyka czy produkcja baterii. Ostateczne porozumienie dotyczące utworzenia zielonego sojuszu podpisano 24 kwietnia 2023 r. w Brukseli. Jest to drugie porozumienie tego rodzaju, po zielonym sojuszu UE-Japonia, podpisanym w 2021 r. Dokumenty te

stanowią najbardziej kompleksową formę międzynarodowego zaangażowania, ustanowionego w ramach europejskiego zielonego Ładu (European Green Deal), w którym strony zobowiązują się do neutralności klimatycznej oraz dostosowania swoich krajowych i międzynarodowych polityk klimatycznych w celu realizacji tego celu. W perspektywie długoterminowej partnerstwo ma pomóc w ograniczeniu wzrostu temperatury na świecie w granicach +1,5°C. W związku z tym strony położyły duży nacisk na odejście od paliw kopalnych – w tym na rozwój technologii zeroemisyjnych w transporcie (elektromobilność), OZE i produkcję wodoru – a także pozyskiwanie krytycznych surowców potrzebnych do tych technologii. Zielony sojusz obejmie osiem obszarów priorytetowych: adaptację do zmiany klimatu, zacieśnienie współpracy na rzecz ochrony środowiska (w tym odwrócenie procesu utraty różnorodności biologicznej), wspieranie ekologicznej transformacji przemysłu, przyspieszenie przemian w zakresie wytwarzania czystej energii, dekarbonizację sektora transportu oraz wsparcie badań i innowacyjnych technologii przyjaznych środowisku, obejmujących m.in. technologie usuwania, wychwytywania i składowania CO₂ (CCS).

Tym niemniej w perspektywie krótkoterminowej państwom UE zależy na zwiększeniu dostaw surowców energetycznych z Norwegii. Jest to tym bardziej istotne, iż w świetle raportu Międzynarodowej Agencji Energii dostawy gazu ziemnego z Norwegii będą jednym z najważniejszych źródeł zaopatrzenia UE w ten surowiec w 2023 r. UE i Norwegia uzgodniły również, że będą wspólnie promować ambitne działania w dziedzinie klimatu na arenie światowej (tzw. zielona dyplomacja, zob. więcej: „Komentarze IEŚ”, nr 192) oraz wspierać państwa rozwijające się i gospodarki wschodzące w procesie wdrażania ich polityk klimatycznych.

Perspektywy i wyzwania dla polityki klimatycznej Norwegii. Zgodnie z założeniami ustawy klimatycznej z 16 czerwca 2017 r. Norwegia dąży do budowy społeczeństwa niskoemisyjnego. W związku z tym początkowe cele, obejmujące redukcję emisji GHG w perspektywie 2030 do 40% oraz 80-95% w 2050 r. w porównaniu do 1990 r., zostały już dwukrotnie zmienione. Poprawka z 25 czerwca 2021 r. wskazuje, że nowym celem klimatycznym jest ograniczenie emisji GHG o co najmniej 50-55% w 2030 r. w porównaniu z poziomem z 1990 r., a celem klimatycznym na 2050 r. jest przekształcenie Norwegii w społeczeństwo niskoemisyjne, co jest tożsame ze zmniejszeniem emisji GHG o 90-95% w porównaniu z poziomem z 1990 r. (zob. więcej: „Komentarze IEŚ”, nr 444). Na początku listopada 2022 r., tuż przed rozpoczęciem konferencji Ramowej konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu w Szarm el-Szejk w Egipcie (COP27), premier Støre zapowiedział podwyższenie celu zmniejszenia emisji GHG do co najmniej 55% do 2030 r.

Wprowadzie ostatnie lata wskazują na rosnące ambicje Norwegii w zakresie redukcji emisji GHG, należy jednak podkreślić, że osiągnięcie celu na 2030 r. będzie wyzwaniem. Wynika to z tego, że stosunkowo najłatwiejsze działania, a więc wytwarzanie energii elektrycznej, jak i zużycie energii w budownictwie, są już zasadniczo wolne od emisji CO₂. Tymczasem według ostatniego raportu inwentaryzacyjnego przekazanego do Sekretariatu UNFCCC emisja GHG w 2020 r. wyniosła 49,27 Mt ekwiwalentu CO₂ i była mniejsza zaledwie o 4,2% w stosunku do roku bazowego (1990). Największy udział w całkowitej emisji GHG w 2020 r. (bez sektora LULUCF) miał sektor energii (ok. 69,38%) oraz kolejno sektory: procesów przemysłowych (18,72%), rolnictwa (9,15%) i gospodarki odpadami (2,74%)¹. Tym samym w procesie redukcji emisji GHG kluczowa jest dekarbonizacja przemysłów energetycznych i transportu (których emisyjność w stosunku do 1990 r. wzrosła odpowiednio o 96,85% i 18,63%. W sektorach tych konieczne są: wysoki poziom wydatków publicznych na badania i rozwój w dziedzinie energii, szersze uwzględnienie wymagań ekologicznych w procedurze zamówień publicznych oraz zdecydowane działania na rzecz rozwoju technologii CCS.

Istotnym elementem polityki klimatycznej Norwegii jest podatek węglowy (wprowadzony jeszcze w 1991 r.), wynoszący w 2023 r. 761 NOK (ok. 66 euro)/tona CO₂. Podatek ten obejmuje ponad 80% krajowych emisji, a jego stawka należy do najwyższych w Europie. Ponadto w celu zachęcenia do zwiększenia inwestycji w energię odnawialną i technologie niskoemisyjne, zgodnie z propozycją zawartą w norweskim planie działań na rzecz klimatu na lata 2021-2030, ma być on sukcesywnie podnoszony do 2000 NOK (ok. 190 euro) w 2030 r.

¹ Szczegółowy wykaz kategorii wraz z danymi o emisji jest dostępny na stronie https://di.unfccc.int/ghg_profiles/annexOne/NOR/NOR_ghg_profile.xlsx [dostęp: 08.05.2023].

Wnioski

- Zielony sojusz UE i Norwegii tworzy ogólne ramy współpracy pomiędzy partnerami w sektorach kluczowych dla polityki klimatycznej i energetycznej. Obie strony zgodziły się na zwiększenie dostaw gazu ziemnego z Norwegii (tak by zastąpić surowiec z Rosji), a także rozwijanie długoterminowej kooperacji w zakresie morskiej energetyki odnawialnej, wodoru, CCS oraz badań i rozwoju w dziedzinie energii.
- Choć w norweskim dyskursie publicznym dominuje narracja, że głównym celem Norwegii jest wspieranie bezpieczeństwa energetycznego państw UE, należy zauważyć, że w 2022 r. eksport ropy naftowej i gazu ziemnego stanowił ponad 65% przychodów Norwegii z eksportu i ok. 35% PKB tego państwa. Jednocześnie, jako orędownik łagodzenia globalnych zmian klimatycznych, Norwegia jest zaangażowana w promowanie międzynarodowych porozumień i rozwiązań wspierających zrównoważony rozwój i ochronę środowiska.
- Ze względu na fakt, iż różnica pomiędzy planem Norwegii odnoszącym się do redukcji emisji GHG o 55% w 2030 r. a emisją odnotowaną w 2020 r. szacowana jest na ok. 26,1 Mt ekwiwalentu CO₂, niezbędne będzie przyjęcie dodatkowych narzędzi. Duży potencjał w tym zakresie istnieje w sektorze transportowym, energetycznym, w tym w wydobyciu ropy naftowej i gazu ziemnego (m.in. poprzez proces elektryfikacji platform wiertniczych z OZE na lądzie) oraz w przemyśle wytwórczym.